Otázka: Právo jako věda

Předmět: Společenské vědy, Právo

Přidal(a): vali

Teorie práva, základní členění práva, mezníky v historii práva

Pojem a význam práva

- Právo = soubor obecně **závazných** pravidel chování, **vytvořených** státem a **vynutitelných** státní autoritou.
- **Regulace** chování společnosti – povolení, dovolení, příkazy, zákazy.
- Nedodržování = **sankce.**
- Jde o státem vynutitelný souhrn právních norem.

Ústava České republiky vymezuje:

- státní moc
- co může činit občan

Základní členění práva

Dva pohledy:

- a) **subjektivní právo** – oprávnění jedince chovat se určitým způsobem
- b) **objektivní právo – pravidla** chování pro všechny

- a) **Hmotné právo =** souhrn norem a sankcí
- b) **Pravidla procesní =** jak postupovat dle práva

Mezníky v historii práva

- první právo zvykové (pouze v podvědomí lidí), postupem času kodifikováno
- *17. stol. př. Kr.* – kodex **Chammurapiho** – Mezopotámie (Babylon)
- *5. stol. př. Kr.* **– Zákon 12 desek** – Řím
- *6. stol. n. l.* **– Corpus iuris civilis** – vých. Řím (Justián I.)
- *9. stol. n. l.* **– Zákon sudnyj ljudem** – Konstantin a Metoděj (Velká Morava)
- *12. stol. n. l.* **– Statuta Konrádova** – Konrád II. Ota – České země
- *13. – 14. stol. n. l.*
- **Horní zákoník** – Václav II. – pracovní předpisy
- **ordály** (Boží soudy) – založené na pověrách – zrušeny za Karla IV.
- knihy sepisovány soukromými osobami
- *16. stol. n. l.* **–** upravování státní organizace
- *18. – 19. stol. n. l.* **(osvícenství, absolutismus) – Code civil**: upravování pracovních, rodinných a majetkových poměrů – Napoleon I. Vzorem pro ostatní evropské státy
- *(1811)* **–** *1950*
- Všeobecný **zákoník občanský** – císařský patent: trestní kodex + soukromé právo
- do roku 1950 zachovány pouze určité body

Prameny práva, právní řád

- **Prameny práva**
- Jsou formy, ve kterých je obsaženo objektivní právo.
- Dělíme dle jejich forem na
    - **psané** – normativní právní akty, smlouvy a zákony – všechno, co je uznané pramenem práva
    - **nepsané** – obyčeje, popř. precedenty
- **Normativní právní akty (právní předpisy)**
- **Právní obyčeje, zvyklosti**
- **Soudní precedenty**
- **Normativní smlouvy**

Normativní právní akty

- Pramen práva ve formě rozhodnutí, opatření či usnesení
- Jsou výsledkem uskutečněné pravomoci, subjektu tvorby práva vydávat, měnit nebo rušit právní normy.
- Všeobecně závazný právní předpis charakteru *zákona, zákonného opatření, vyhlášky, vládního nařízení apod.*
- Vyznačuje se podstatnou mírou obecnosti
- Možnosti užití státního donucení

Obyčeje

- V ČR se neuplatňuje
- Jako původní pramen může být obyčej tehdy, je-li dlouhodobě a masově zachováván
- Je dostatečně určitý a státní orgány ho aplikují a uplatňují státní donucení při jeho porušení

Precedent

- Ve formě soudního rozhodnutí, kterým se řídí případy dosud právně neupravené
- Slouží jako vzor pro rozhodování v budoucnosti

Smlouvy

- Nabývá role pramene, jsou-li její ustanovení obecná a pokud reguluje celou skupinu právních vztahů
- Jsou hlavním pramenem mezinárodního práva

Právní řád

- Souhrn všech právních předpisů, které uznává stát.
- Právní předpis – všechno, co schválí zákonodárná (legislativní) moc
- *právní síla* – vlastnost předpisu a vyjádření místa v hierarchii právním řádu.

Podle toho se rozděluje v každém státě zákon:

- **a) zákonné** – Ústava ČR, Listina základních práv a svobod, ústavní zákony, zákony a zákonná opatření.
- **b) podzákonné** – vyhlášky ministerstev, vyhlášky krajů a obcí, nařízení vlády, nařízení krajů a obcí.
- *Zákonné právní předpisy* mají vyšší právní sílu než podzákonné.
- Zákonné právní předpisy tvoří zákonodárný orgán (parlament)
- *Podzákonné právní předpisy* – mají nižší právní sílu, slouží pouze k podrobnější právní úpravě věci, jež je na obecné úrovni upravena zákonnými předpisy.

Právní norma

- Je obecně závazné pravidlo chování, které je vyjádřeno zvláštní, státem uznanou formou a jehož zachování je státní mocí vynutitelné.
- Nedodržení právní formy je většinou sankcionovatelné.
- Chováním se rozumí jak aktivní činnost, tak nečinnost.

Druhy právních norem

- Podle toho, jakým způsobem *upravují chování adresátů*, lze právní normy rozdělit na:
- *Zavazující*
- **přikazující** – ukládají adresátovi povinnost k aktivnímu jednání
- **zakazující** – zakazují adresátovi určitou činnost
- *Opravňující* – umožňují zvolit si některý způsob chování
- Právní normy se také rozlišují podle *závaznosti*:
- **Kogentní** (donucující) = kogentními normami bývají upraveny vztahy důležité pro společnost.
- Norma je bezvýhradně závazná a není umožněno se od ní odchýlit.
- **Dispozitivní** (podpůrné) = použity v případě, kdy si účastníci neupravili své vztahy (práva a povinnosti) sami.
- Lze se od nich odchýlit.

Struktura právní normy

- je logicky strukturována
- ve většině případů ji tvoří:
- **Hypotéza –** stanovuje *podmínky*, za nichž se má pravidlo chování realizovat.
- **Dispozice –** je vlastní *pravidlo chování*, stanovuje komu a jaká oprávnění a povinnosti

vznikají.
- **Sankce –** určuje *následky* porušení normy.

Platnost, účinnost a působnost právní normy

- *Platnost* – právní norma je platná, pokud byla vytvořena předepsaným způsobem, vydána příslušným orgánem a vyhlášena.
- *Účinnost* – v okamžiku, kdy právní norma nabude účinnosti, jsou práva a povinnosti zákonné a občan se jimi musí řídit.
- *Působnost* – vymezuje rozsah použití normy na konkrétní případ

Rozlišuje se působnost:

- **Osobní**– na koho se právní norma vztahuje (např. všechny osoby na území ČR nebo jen občané ČR)
- **Místní –** prostor, kde se právní norma uplatňuje (celostátně či na části území)
- **Věcná** – vymezuje oblast právní normy (např. věcná působnost právní normy zakazující vraždu je chování směřující k zabití člověka)
- **Časová** – vymezuje od kdy do kdy je právní norma účinná.

Právní řád České republiky

- V české republice mají pravomoc vydávat zákony jen některé orgány.
- **orgán zákonodárné moci** = vydává právní předpis (Parlament ČR vydává ústavní zákony, zákonná opatření
- **orgány výkonné moci** = vydávají právní předpisy (vláda vydává nařízení, ministerstva a jiní správ.org. vydávají vyhlášky)
- **orgány územní samosprávy** = vydávají právní předpisy (kraje vydávají vyhlášky a nařízení, obce vydávají vyhlášky a nařízení)
- Aby mohl právní předpis vejít v platnost, musí být veřejně vyhlášen a zveřejněn ve **Sbírce zákonů**.
- Ve sbírce jsou uváděny ve tvaru: označení druhu, pořadové číslo, rok vydání, zkratka Sb., název.
- Zároveň musí být v souladu s právními předpisy Evropských společenství. Je to základní

povinnost každého členského státu Evropské unie.
- Když země vstupuje do EU, její právní systém projde tzv. *aproximací*.

Právní ochrana v České republice

- S uplatňováním práva dochází také k jeho porušování a ohrožování. Proto existuje kontrolní systém, který usiluje o znovuobnovení právního stavu.
- Orgány právní ochrany jsou zřízené státem, zajišťují dodržování práva.
- Disponují státní mocí v podobě vynucovacích nástrojů.
- Jsou to např.: soudy, státní zastupitelství, Policie ČR, advokáti, notáři, exekutoři…
- V demokratických zemích je dodržován tzv. **systém soudů**. Jsou to nestranné a nezávislé instituce, které se při svém rozhodování řídí pouze platnými zákony.
- Každý občan, který se domnívá, že jeho práva byla porušena, má možnost obrátit se na soudy. Rovněž před soud může být povolán ten, který závažným způsobem porušil právo.
- Podle povahy věcí, které projednávají, se soudy dělí na čtyři základní typy:
- **civilní** – řeší občanskoprávní vztahy
- **trestní** – rozhodují o vině a uložení trestu pachatelům trestných činů
- **správní** – přezkoumávají rozhodnutí právních orgánů
- **ústavní** – rozhodují o dodržování ústavy a ústavnosti právních předpisů
- Soudy tvoří hierarchicky uspořádanou soudní soustavu. Jsou to:
- **okresní soudy** – jsou nejnižší stupněm soustavy, nacházejí se v každém okresním městě. Řeší občanskoprávní, pracovní, pracovní, rodinné vztahy.
- **krajské soudy** – druhý stupeň soustavy, krajských soudů je 8 a nacházejí se v krajských městech. Řeší odvolání proti rozsudkům v krajských soudech, dále pak o věcech právně složitějších, společensky významných a o závažnějších trestných činech.
- **vrchní soudy** – jsou druhým stupněm, pokud v prvním stupni rozhodoval krajský soud. Jsou pouze dva v Praze a Olomouci. Řeší odvolání proti rozsudkům krajských soudů.
- **Nejvyšší soud České republiky** – vrcholný soudní orgán, je jen jeden, sídlí v Brně. Řeší mimořádné opravné prostředky (tzv. dovolání) proti rozsudkům odvolacích soudů a vykládá zákony.
- **Nejvyšší správní soud** – vrcholný orgán správního soudnictví, sídlí v Brně. Řeší kasační stížnosti, dále věci volební, rozpuštění či obnovení politických stran, hnutí atd.
- Existuje ještě **Ústavní soud České republiky**, který řeší ústavnost v zemi a ústavní stížnosti (např. rušení zákonů). Proti rozhodnutí tohoto soudu se nelze odvolat. Sídlí v Brně

Principy fungování soudnictví

- Základním principem je **spravedlivý proces**, kterému jsou podřazeny následující principy:
- Nezávislost a nestrannost soudů a soudců
- Princip zákonného soudu a zákonného soudce
- Princip rovnosti a kontradiktornosti
- Princip veřejnosti
- Princip ústnosti a přímosti
- Princip hospodárnosti
- Princip předvídatelnosti

Soudci

- Smí jím být pouze bezúhonný občan ČR starší 30 let s vysokoškolským právnickým vzděláním a justiční zkouškou
- Je jmenován prezidentem ČR doživotně.
- Své funkce se ujímají složením slibu.
- Soudci Ústavního soudu jsou jmenování na 10 let a musí být krom prezidenta schváleni rovněž senátem.

Státní zastupitelství

- Je soustava úřadů, které se vedle soudů podílejí také na právní ochraně.
- Zastupuje veřejnou žalobu v trestním řízení.
- Státní zástupci a jejich náměstci upozorňují na nezákonnosti, stíhají trestné činy, dohlížejí na dodržování zákonů apod.
- Podávají jménem státu obžalobu a u soudu zastupují stát.

Soustava úřadů státního zastupitelství

- Nejvyšší státní zastupitelství

- Vrchní státní zastupitelství
- Krajské státní zastupitelství
- Okresní státní zastupitelství
- Nejvyššího státního zastupitele jmenuje a odvolává vláda na návrh ministra spravedlnosti.

Policie ČR

- Chrání bezpečnost osob, majetku a veřejného pořádku a předcházejí trestné činnosti.
- Policie ČR je podřízena ministerstvu vnitra.

Další orgány právní ochrany

- K ochraně práv a zájmů jednotlivců a organizací přispívají kromě soudů, státního zastupitelství a Policie také advokáti, notáři a exekutoři.
- ***Advokáti*** – jsou soukromé osoby, které za úplatek poskytují právní služby.
- Zejména se jedná o udělování právních porad, sepisování listin, zastupitelství fyzických i právních osob v řízení před soudy nebo jinými orgány.
- V trestním řízení může obviněného zastupovat pouze advokát.
- ***Notáři***– sepisují veřejné listiny
- osvědčování právně významných skutečností, vidimace (ověření shody opisu nebo kopie s vlastní listinou), legalizace (ověření podpisu), osvědčování průběhu losování atd., ale i běžnou právní pomoc.
- Notářské úřady zřizuje ministr spravedlnosti a také jmenuje jednotlivé notáře.
- ***Exekutoři*** – zajišťují nucený výkon soudního rozhodnutí.
- Exekuci nařizuje soud a exekutor ji provádí např. srážkami ze mzdy, prodejem majetku, vyklizením objektu, odebráním věci apod.,
- ***Veřejný ochránce práv*** je nezávislým orgánem právní ochrany
- ***Občanské právní poradny*** – poskytují bezplatnou právní pomoc občanům v obtížné situaci

Právní vztahy, právní skutečnost

Právní vztahy

- **Právní vztah** = vztah mezi dvěma a více subjekty existující na základě práva a v souladu s právem, v němž vystupují jako nositelé oprávnění a povinností stanovených právními normami
- K existenci právního vztahu je potřeba dvou podmínek:
- Je dána právní norma, která určuje rozsah oprávnění a povinností subjektů právního vztahu a podmínky jeho vzniku, změny a zániku (občanský zákoník definuje uzavírání kupní smlouvy)
- Vznik, změna nebo zánik právního vztahu jsou spojeny s právně významnými okolnostmi, tzv. **právními skutečnostmi** (uzavření kupní smlouvy)

Prvky právního vztahu

- ***Subjekty*** (účastníci) – ti, jimž v právním vztahu vznikají práva a povinnosti (kupující a prodávající)
- Subjekty mohou být:
- **Fyzické osoby** – mají právní subjektivitu a způsobilost k právním úkonům
- **Právnické osoby** – uměle vytvo5ené sdružení osob nebo majetku, v právních vztazích vystupují vlastním jménem a mají vlastní právní subjektivitu (obchodní společnosti, politické strany atd.)
- **Orgány veřejné správy, stát a státní orgány**
- ***Obsah*** – oprávnění a povinnosti subjektů (oprávnění kupujícího požadovat věc a povinnost zaplatit kupní cenu a povinnost prodávajícího vydat věc a právo vyžadovat zaplacení kupní ceny)
- ***Objekt*** (předmět) – směřují k němu vzájemná práva a povinnosti subjektu, cíl právního vztahu (kupovaná věc)
- **Právní způsobilost = Právní subjektivita**
- je předpokladem toho být účastníkem právního vztahu

Tři Druhy:

- *Způsobilost k právům a povinnostem* – mít práva a nést povinnosti
- *Způsobilost k právním úkonům* – způsobilost svým vlastním jednáním, zakládat, měnit

nebo rušit vztahy
- *Způsobilost k protiprávnímu jednání* – nést právní odpovědnost za vlastní protiprávní jednání

Právní skutečnost

- Okolnosti, děje a činy, které mají právní následky, tedy vznik, změnu nebo zánik právních vztahů.
- Jedna, nebo více tvoří podstatu trestného činu.
- Dělení:
- **Objektivní=** nesouvisí s jednáním jednotlivce; celospolečenské, přírodní děje
- **Subjektivní =** přímá souvislost s jednáním člověka, např.: podání výpovědi

Rozlišujeme:

- **a) Právní jednání =** činnost v souladu s právem
- **b) Protiprávní jednání =** činnost porušující právo; spojené sankce
- **c) Právní událost =** okolnosti závislé na fungování společnosti a světa, které mají vliv na právní vztahy; např.: úmrtí
- **d) Protiprávní vztah =** objektivní skutečnost, která právu odporuje; změna právních vztahů a vyvolání škody; např.: povodeň

Speciální typy skutečnosti

- **Právní domněnka =** předpokládání určitého stavu, které ale nemusí být pravdivé
- **Právní fikce =** jistota, že se reálný stav od předpokládaného liší.